

μηνιαία επιθεώρηση του βιβλίου • 5/2003 • 7,34 €

διαβάζω

ΤΕΥΧΟΣ
440

τι θα βρείτε πού

με νωπό μελάνι

No 440 • ΜΑΪΟΣ 2003 • ISSN 1106-1383

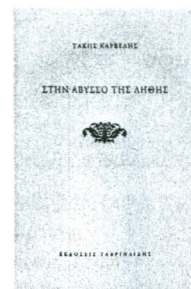
44

Συνεργάστηκαν οι: ΘΑΝΑΣΗΣ ΑΝΤ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΤΙΤΙΚΑ ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, ΚΩΣΤΑΣ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΗΜΕΡΗΣ, ΣΤΑΘΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΝΗΣ, ΗΛΙΑΣ ΜΑΓΚΛΙΝΗΣ, ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ, ΛΙΝΑ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ, ΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ, ΑΛΚΗΣΤΙΣ ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗ, ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

με νωπό μελάνι

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΝΕΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΠΟΙΗΣΗ

ΤΑΚΗΣ ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Στην άβυσσο της λήθης
ΑΘΗΝΑ, ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ, 2002. ΣΕΛ. 64

Πρελούδιο θανάτου Ο ποιητής Τάκης Καρβέλης, μισό αιώνα και πλέον από την πρώτη εμφάνισή του στα ελληνικά γράμματα, ανελισσόμενος με συνέπεια γύρω από το ίδιο κέντρο, αποφασίζει την ένατη για την ώρα στάση της ποιητικής διαδρομής του. Ευρισκόμενος σε φάση δημιουργικής κορύφωσης, καταθέτει μια συλλογή με σαράντα ένα ολιγόλογα πλην περιεκτικά ποιήματα, η οποία κυκλοφορεί υπό τον τίτλο *Στην άβυσσο της λήθης*. Η εργασία του Τ. Καρβέλη χωρίζεται σε δύο μέρη: «Το παιχνίδι με τον εαυτό μας και τους ίσκιους» και το ομότιτλο με τη συλλογή μέρος «Στην άβυσσο της λήθης».

Ο χαρακτηρισμός του παρόντος βιβλίου του Τ. Καρβέλη ως συλλογής ποιημάτων δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, αφού επί της ουσίας πρόκειται περί μιας κεντρικής ποιητικής ιδέας με διάφορες εκφάνσεις, περί ενός ποιήματος με παραλλαγές πάνω στο ίδιο κεντρικό θέμα: τη δίκην οδοστρωτήρα πορεία του χρόνου (που δεν είναι παρά το είδωλο του θανάτου), που δουλεύει ακούραστος, με την *αδηπάγο μηχανή* του διαρκώς σε λειτουργία, ένας *μύλος* που *αλέθει* και οδηγεί τα πάντα στο επέκεινα, στο άχρονο και την *ακίνησία του βάθους*. Ο θάνατος, εντέλει –που όσο πέφτει το βράδυ/όλο και πλησιάζει–, και οι πολύμορφες μεταμορφώσεις του, ο θάνατος με τα ποικίλα προσώπια του, όπως εκπηγάζουν από τα αντιθετικά ζεύγη φωτός-σκιάς, φανέρωσης-απόκρυψης, μνήμης-λήθης, αισθητού-αθέατου, με όλα τα συμπαρομαρτούντα. Αυτός είναι και ο κρίκος που συνέχει τα δύο μέρη του βιβλίου στα βαθύτερα στρώματά τους. Έτσι, αν ο θάνατος στο πρώτο μέρος προβάλλεται ως *επικίνδυνο παιχνίδι ή παιχνίδι με τον εαυτό μας και τους ίσκιους*, με τους *ίσκιους* να παραπέμπουν *στα πρόσωπα που πολύ αγάπησε ή πόνησε* και χάθηκαν, στα παιδικά χρόνια και την αποστέρησή τους, στα οριστικούς απολεσθέντα της νεότητας, στις ανεπίστρεπτες μορφές εαυτού προτού τις μεταλλάξει ο γλύπτης χρόνος, στις ανεκπλήρωτες επιθυμίες, αλλά και στη νοσταλγία για όλα αυτά αν, επιπλέον, εκφράζεται ως απροσδιοριστία, σύγχυση και φθορά, εσωτερικό άδειασμα και αλλοτρίωση, αδιαφορία

και πλήξη, συνειδητοποίηση του αδιεξόδου, της ματαιότητας και του αναπόφευκτου τέλους, λήθη ως έλλειψη μνήμης ή μνήμη αλγινή, στο δεύτερο μέρος ο θάνατος δηλώνεται πιο καθαρά: με τα *λόγια των νεκρών μέσα από την άβυσσο της λήθης*.

Όσοι έχουν παρακολουθήσει την ποιητική πορεία του Τ. Καρβέλη δε θα δυσκολευτούν να αντιληφθούν και στην παρούσα κατάθεση την ευδιάκριτη και ξεχωριστή φωνή του ποιητή, την επανατοποθέτηση των θεμάτων του, καθώς επίσης και το βήμα που κάνει μπροστά ο δημιουργός από βιβλίο σε βιβλίο. Η εύστοχη παρατήρηση του Α. Ζήρα (στο βιβλίο του: *Από το προσωπικό στο οντολογικό. Μεταβολές της ποιητικής όρασης του Τάκη Καρβέλη*, «Γαβριηλίδης», Αθήνα 2002) ότι η ποίηση του Τ. Καρβέλη ως τα *Ποιήματα της μι-*

το βιβλίο προβάλλει ένα εντελώς προσωπικό ποιητικό σύμπαν, με θεματολογική και υφολογική ενότητα

κρίς Ρεζεντά (1995) «κινείται σχηματίζοντας ομόκεντρους θεματικούς κύκλους με επάλληλες κοινές αναφορές» (σ. 14), ισχύει και για την εν λόγω ποιητική εργασία.

Μάλιστα, το τελευταίο βιβλίο του Τ. Καρβέλη συμπυκνώνει τα χαρακτηριστικά που ανέπτυξε ο δημιουργός στις προηγούμενες συλλογές και συνοψίζει τη θεματολογία του. Πλην όμως εδώ ο ποιητής, εκκινώντας απ' το ίδιο σημείο, χρησιμοποιεί τα θέματά του όχι για να τα επαναφέρει στην ποιητική επιφάνεια, αλλά ως μέσον, όχημα προς εσωτερικότερες ακόμη καταδύσεις και εμπειρίες· τουτέστιν, τα αξιοποιεί προκειμένου να βυθιστεί σε βαθύτερα στρώματα της ύπαρξης, ώστε να φτάσει στο κέντρο, δηλαδή στην αρχή. Γνωρίζει ότι η ζωή δεν είναι παρά ένας κύκλος, όπου το τέλος βρίσκεται ακριβώς δίπλα στην αρχή. Στο μυαλό μάς έρχεται ο Eliot: *In my end is my beginning*. Ώριμος και κατασταλαγμένος λοιπόν κοιτάζει με παρηγορία τα πράγματα και δεν ενδιαφέρεται για την ορατή αλλά για την αθέατη πλευρά τους· ανταποκρίνεται στις μυστικές πτυχές τους και εμβαθύνει, προσπαθεί να εισχωρήσει στον πυρήνα τους, ώστε μέσω της γνώσης, όποια κι αν είναι αυτή, να λυτρωθεί. Γίνεται πλέον *ώριμος καρπός/που επιστρέφει τους χυμούς του/στα γυμνά κλαδιά των δέντρων*. Όλα αυτά οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο Τ. Καρβέλης ξεπερνά τον καταγγελτικό χαρακτήρα παλαιότερων συλλογών του (π.χ. *Γραφή παρανόμων*, 1977) και, συνεχίζοντας την ποιητική γραμμή, όπως αυτή χαρακτήκε στις τελευταίες συλλογές του, εδραιώνεται ως υπαρξιακός ποιητής. Έτσι, ο έξωθεν ενεδρεύων θάνατος μεταφέρεται έσω. Ο ποιητής δεν επιχειρεί καμιά απόδραση πλέον, βιώνει ψύχραιμα την αγωνία, κοιτάζει κατάματα τον κλοιό που σφίγγει και αποδέχεται, όχι γιατί δεν μπορεί να αντισταθεί, αλλά διότι έχει πλήρης πλέον οδηγηθεί στη γαλήνια θέα του αναπόφευκτου. Άρα, δεν κοιτάζει με τρόπο αλλά με συνειδηση και με τη λαχτάρα της γνώσης την *άβυσσο της λήθης* και τον *καταρράχτη χρόνο*, που σαν *μουλάρι δε θέλει να γυρίσει πίσω*. Δε βουλιάζει ωστόσο μέσα στα πράγματα· τα παρακολουθεί, τα μελετά, στοχάζεται, συνειδητοποιεί (*Μονάχη αλήθεια ο βυθός/στη μοναξιά του αόρατος*) και ελευθερώνεται. Παρατηρεί το απόμακρο φόντο των *τεφρών φωτοσκιάσεων* και ακροβατεί επιτυχώς στην *ανείπωτη γραμμή/που ετώνει το αισθητό με το αθέατο*.

Τα ποιήματα του δεύτερου μέρους είναι απιλοφόρητα και συνδέονται μεταξύ τους, το επόμενο με το προηγούμενο, με κάποιον ίδιο ή όμοιο στίχο. Και τα δύο αυτά στοιχεία δεν είναι συμπτωματικά ή άνευ σημασίας, καθώς καταδεικνύουν ακόμη περισσότερο την αίσθηση μιας συμπαγούς σύνθεσης, τα αποσπάσματα της οποίας είναι άρρηκτα δεμένα μεταξύ τους. Το δεύτερο μέρος, λοιπόν, κινούμενο στη διαχωριστική ή και ενωτι-

κή γραμμή ζωής και θανάτου, αποτελεί ξεκάθαρη νέκυια, μια κατάβαση στο χώρο των σκιών και των νεκρών, όπου και επιχειρείται κάποια διακριτική «συνομιλία» μαζί τους, με τον ποιητή να προσπαθεί να ακούσει και να μεταφέρει τα λόγια τους.

Γύρω του σκιές σκιών. Σαν σ' ένα σκοτεινό δωμάτιο. Όλοι μιλούν ψιθυριστά. Στα χείλη τους δε φτάνουν λόγια. Φθόγγων ψελλίσματα και συριγμοί μακρόσυρτοι. Κι ενώ ασίγαστος λυσοσμανά ο ακοίμητος καιρός στήνουν αυτή ν' ακούσουνε το ρυθμικό κι επίμονο τικ-τακ της ζυγαριάς του χρόνου τους.

Με τη νέκυιά του ο Τ. Καρβέλης, στην αγωνιώδη προσπάθεια να εξοικειωθεί με το επέκεινα, καταθέτει ποίηση μεταφυσικών αποχρώσεων. Κι αυτό είναι ένα καινούριο στοιχείο.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι, παρόλο που τα ποιήματα του βιβλίου είναι υπαρξιακής υφής, αποπνέουν υπαρξιακή αγωνία και εκφράζουν μεταφυσικό προβληματισμό, ο ποιητής χρησιμοποιεί κατά κανόνα το τρίτο πρόσωπο και σπανίως το πρώτο. Ο Τ. Καρβέλης επινοεί και κατασκευάζει έναν ποιητικό αφηγητή, που στην πραγματικότητα δεν είναι παρά η persona του, έτσι ώστε, λαμβάνοντας την απαιτούμενη συναισθηματική απόσταση, να δει με καθαρότητα και ψυχραιμία τα τεκταινόμενα. Μετατρέπεται δηλαδή σε θεατή, που ταυτίζεται ωστόσο με τον πρωταγωνιστή του έργου. Ως εκ τούτου, μπορεί εξωτερικά να φαίνεται το τρίτο, πίσω όμως από αυτό λανθάνει στο βάθος το πρώτο πρόσωπο.

Τα ποιήματα του Τ. Καρβέλη, εμποτισμένα με συναισθηματική υγρασία, φορτισμένα συγκινησιακά και με διάθεση εξομολογητική, παραπέμπουν στο κλίμα της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς περισσότερο, παρότι ο ποιητής ανήκει ληξιαρχικά στην πρώτη μεταπολεμική γενιά. Επιπλέον, αξίζει να επισημανθεί ένας ενεργητικός και καθ' όλα διακριτικός διάλογος με δημιουργούς που ανταποκρίνονται στην ιδιοσυγκρασία του –κάτι που παραδέχεται και ο ίδιος ο ποιητής σε αυτοαναφορικό κείμενό του–, εκμεταλλευόμενος προφανώς και τις άλλες ιδιότητές του, του φιλόλογου και του δοκιμογράφου.

Το βιβλίο, απαλλαγμένο παντελώς από περιττά στοιχεία, ρητορεία και στόμφο –ο δημιουργός ισορροπεί αποτελεσματικά μεταξύ «ευαισθησίας» και «ποιητικού ρήματος»– μας προσφέρει ποιήματα πόρρω απέχοντα του μελοδραματισμού και με σωστή θερμοκρασία· η οποία θερμοκρασία, σημειωτέον, τροφοδοτείται από τη μνήμη και το παρελθόν, δεδομένα θεμελιώδη στο έργο του, όχι αναμνηστικά ή νοσταλγικά μιας απολεσθείσας πλέον πραγματικότητας, αλλά ενεργητικά και δραστικά, απτικά και ζωοποιά, τα οποία ο δημιουργός μετασχηματίζει επιτυχώς σε λόγο. Επίσης, η συμβολιστική τακτική του συνεχίζεται και σ' αυτό το βιβλίο, όπου προβάλλουν τα γνωστά και από τις προηγούμενες συλλογές, προσωπικά του πλέον, σύμβολα: το σκοτεινό πηγάδι και ο θαλάσσιος βυθός, παραπομπή στη σκοτεινιά της αβύσσου, στο άγνωστο επέκεινα, αλλά και στο ασυνείδητο· το νερό και γενικότερα το υγρό στοιχείο, παραπομπή στο χρόνο και τη ροικότητά του· τα πουλιά με τις μαγικές τους ιδιότητες, που κινούνται ελεύθερα μεταξύ αυτού και του άλλου κόσμου (πρβ. δημοτικά τραγούδια)· η πολυσημία των ήχων με τις ποικίλες απτηχές τους.

Ο τόνος είναι χαμηλός, σχεδόν ψιθυριστός, ενώ λανθάνει διάθεση ελεγειακή· η γλώσσ-

σα είναι λιτή και γυμνή, πυκνή και ουσιώδης, ενίοτε κρυπτική και αινιγματική· ο λόγος ρηματικός, το επίθετο υποτιμημένο. Ο ενοφθαλμισμός δραματικότητας, στοχασμού και αντιλυρικών στοιχείων στο λυρικό κατά βάσιν σώμα του βιβλίου δημιουργεί έναν ιδιότυπο, αιχμηρό και άνυδρο, λυρισμό. Η γραφή, ιδίως στο δεύτερο μέρος, ανταποκρινόμενη στην αγωνία που εκπέμπεται, γίνεται ασθματική, οι διασκελισμοί επιφέρουν πνιγερή γεύση. Οι παρηχήσεις του σίγμα, κυρίως, προκαλούν ατμόσφαιρα συριστική, υποδορίως εφιαλτική. Το ύφος έτσι γίνεται κοφτό και οδυνηρό. Η ατμόσφαιρα εσωτερικής έντασης, η μουσικότητα και ο ρυθμός, καθώς και οι ελάσσονες ηχητικές κλίμακες, συντιθέμενες από υπόκωφους ήχους, ψιθύρους και ανεπαίσθητους θορύβους, παραπέμπουν μουσικά στο nocturne, έτσι που, τηρουμένων των αναλογιών, να μπορούμε από μουσικής απόψεως να χαρακτηρίσουμε τα ποιήματα του Τ. Καρβέλη ως νυχτερινά.

Το βιβλίο *Στην άβυσσο της λήθης*, σημαντική κατάθεση του Τ. Καρβέλη, προβάλλει ένα εντελώς προσωπικό ποιητικό σύμπαν, με θεματολογική και υφολογική ενότητα, υπαινικτική διαφάνεια και ευκρινές, συγκροτημένο και αναγνωρίσιμο ιδίωμα. Πρόκειται για βιβλίο αξιανάγνωστο, όχι μόνο διότι προάγει την ποίηση του δημιουργού του, αλλά και επειδή, επιπλέον, αποτελεί εργασία με θετικό πρόσημο στην ποιητική παραγωγή των τελευταίων χρόνων. **ΣΤΑΘΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΝΗΣ**